

TALABALARDA MOTIVATSIYA VA EHTIYOJLARNING O'QISH JARAYONIDAGI AHAMIYATI

Nazirqulov Xayrulloh Mamirqul og'li

Toshkent Amaliy Fanlar Unveresiteti

Psixologiya Yo'nalishi

Xayrullohnazirqulov5@gmail.com

Tel: (91) 193 05 15

Anatatsiya: Zamonaviy ta'lim tizimida talabalar motivatsiyasi va ehtiyojlarini shakllantirish o'quv jarayonining samaradorligini oshirishda muhim omillardan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada talabalarning o'quv faoliyatiga bo'lgan ichki va tashqi motivlari, ularning ehtiyojlari hamda mazkur omillarning ta'lim jarayoniga ta'siri psixologik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Shuningdek, motivatsiyaning o'quv faoliyatidagi roli, bilimlarni o'zlashtirish darajasiga ta'siri va shaxsiy rivojlanish bilan bog'liqligi yoritib beriladi. Tadqiqot davomida talabalar ehtiyojlarining o'quv faoliyatini faollashtirishdagi ahamiyati, motivatsiyani kuchaytirish yo'llari hamda ta'lim jarayonida samarali psixologik yondashuvlar ko'rib chiqiladi. Maqola natijalari talabalarning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirish, ularning mustaqil fikrlashini rivojlantirish va ta'lim sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: motivatsiya, ehtiyoj, o'quv faoliyati, ichki motiv, tashqi motiv.

KIRISH: Bugungi globallashuv va axborotlashuv davrida ta'lim tizimi oldiga qo'yilayotgan asosiy talablardan biri - raqobatbardosh, mustaqil fikrlovchi va yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlashdan iboratdir. Bunday natijaga erishishda faqatgina o'quv dasturlari yoki metodik ta'minot yetarli bo'lib qolmay, balki talabalarning o'qish jarayoniga bo'lgan ichki munosabati, motivatsiyasi va ehtiyojlarini hisobga olish muhim ahamiyat kasb etadi. Menimcha, ta'lim

jarayonining haqiqiy samaradorligi aynan talabaning ichki psixologik faolligi bilan belgilanadi.

Talabaning bilim olishga bo'lgan qiziqishi, o'quv faoliyatidagi faolligi va erishayotgan natijalari ko'p jihatdan uning motivatsiya darajasiga bog'liq. Motivatsiya yetarli darajada shakllanmagan holatlarda, hatto kuchli intellektual salohiyatga ega bo'lgan talabalar ham o'z imkoniyatlarini to'liq namoyon qila olmaydi. Shu sababli hozirgi zamon psixologiyasi va pedagogikasi oldida talabalarning o'quv faoliyatiga bo'lgan motivlarini aniqlash, ularni rivojlantirish va mustahkamlash dolzarb muammo sifatida qaralmoqda.

Shuningdek, talabalarning ehtiyojlari - ijtimoiy tan olinishi, hurmat qilinishi, o'zini namoyon etishi va muvaffaqiyatga erishish istagi - ularning o'qishga bo'lgan munosabatini bevosita belgilaydi. Psixologik nuqtai nazardan qaralganda, ehtiyojlar qondirilgan muhitda shaxsning faolligi ortadi, o'qishga nisbatan ijobiy munosabat shakllanadi. Aksincha, talabaning ehtiyojlari e'tibordan chetda qolsa, motivatsiyaning pasayishi, befarqlik va sustlik holatlari yuzaga keladi.

Mening fikrimcha, ta'lim jarayonida motivatsiya va ehtiyojlarni o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega. Chunki bu omillarni inobatga olgan holda tashkil etilgan ta'lim jarayoni talabalarning bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishiga, mustaqil fikrlashining rivojlanishiga va shaxs sifatida kamol topishiga xizmat qiladi. Shu bois ushbu maqolada talabalarda motivatsiya va ehtiyojlarning o'qish jarayonidagi ahamiyati psixologik nuqtai nazardan tahlil qilinadi hamda ularning ta'lim samaradorligiga ta'siri yoritib beriladi.

MOTIVATSIYA TUSHUNCHASI VA UNING TURLARI

Motivatsiya - bu shaxsni ma'lum bir faoliyatga undovchi ichki va tashqi omillar majmuidir. Ta'lim jarayonida motivatsiya talabaning bilim olishga bo'lgan qiziqishini, intilishini va maqsadga erishish istagini belgilaydi. Motivatsiya asosan ikki turga bo'linadi:

Ichki motivatsiya - bilim olishdan zavqlanish, o'zini rivojlantirish, kasbiy mahoratni oshirish istagi bilan bog'liq bo'ladi.

Tashqi motivatsiya - baho, stipendiya, ota-ona yoki jamiyat talabi, diplom olish kabi omillar ta'sirida yuzaga keladi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ichki motivatsiyaga ega talabalar bilimni chuqurroq o'zlashtiradi va mustaqil fikrlashga moyil bo'ladi.

TALABALAR EHTIYOJLARI VA ULARNING O'QISH JARAYONIGA TA'SIRI

Talabalarning ehtiyojlari ularning yosh, ijtimoiy holat va shaxsiy xususiyatlariga bog'liq holda shakllanadi. Psixolog A. Maslou ehtiyojlarni quyidagi bosqichlarga ajratadi: fiziologik ehtiyojlar, xavfsizlik, ijtimoiy ehtiyojlar, hurmat va o'zini namoyon qilish ehtiyojlari.

Ta'lim jarayonida ayniqsa hurmat va o'zini namoyon qilish ehtiyojlari muhim ahamiyat kasb etadi. Talaba o'z fikrini erkin bildira oladigan, qadrli ekanini his qiladigan muhitda o'qishga nisbatan ijobiy munosabat shakllanadi. Aksincha, e'tiborsizlik va adolatsizlik motivatsiyaning pasayishiga olib keladi.

MOTIVATSIYANI OSHIRISHDA O'QITUVCHINING ROLI

Talabalarda motivatsiyani shakllantirish va rivojlantirishda o'qituvchi muhim pedagogik va psixologik subyekt hisoblanadi. O'qituvchining kasbiy mahorati, muloqot madaniyati va shaxsiy fazilatlari talabaning o'qishga bo'lgan munosabatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Zamonaviy ta'lim jarayonida o'qituvchi bilim beruvchi bilan bir qatorda motivator va yo'naltiruvchi rolini ham bajaradi.

O'qituvchi tomonidan qo'llaniladigan interfaol metodlar, muammoli vaziyatlar, rag'batlantirish va adolatli baholash talabalarning ichki motivatsiyasini kuchaytiradi. Talabaning fikrini tinglash, yutuqlarini e'tirof etish va xatolarini

konstruktiv tahlil qilish o'qishga bo'lgan ishonchni oshiradi. O'qituvchi-talaba o'rtasidagi ijobiy psixologik muhit motivatsiyaning barqaror shakllanishiga xizmat qiladi.

XULOSA: Xulosa qilib aytganda, talabalarda motivatsiya va ehtiyojlarning o'qish jarayonidagi o'rni beqiyos ahamiyatga ega. Tadqiqot davomida shuni ko'rish mumkinki, motivatsiya talabaning nafaqat bilimlarni o'zlashtirish darajasiga, balki uning shaxsiy rivojlanishi, mustaqil fikrlashi va kelajak kasbiy faoliyatiga bo'lgan munosabatiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Menimcha, aynan ichki motivatsiyaning shakllanishi talabaning ta'lim jarayonidagi barqaror faolligini ta'minlaydi.

Talabalarning ehtiyojlarini, xususan, hurmat va o'zini namoyon qilish ehtiyojlarini qondirish ta'lim jarayonining samaradorligini oshiruvchi muhim psixologik omil hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, talaba o'z fikri tinglanadigan, adolatli baholanadigan va qo'llab-quvvatlanadigan muhitda o'qishga nisbatan ijobiy motivatsiyani shakllantiradi. Aksincha, bu ehtiyojlar e'tibordan chetda qolsa, o'qishga bo'lgan qiziqishning pasayishi kuzatiladi.

Shuningdek, motivatsiyani oshirishda o'qituvchining shaxsiy va kasbiy roli muhim ahamiyat kasb etadi. O'qituvchining ijobiy munosabati, rag'batlantirishi, interfaol metodlardan foydalanishi va talabaning individual xususiyatlarini inobatga olishi motivatsiyani kuchaytiruvchi asosiy omillar sirasiga kiradi. Mening fikrimcha, zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki motivator va psixologik qo'llab-quvvatlovchi shaxs sifatida namoyon bo'lishi lozim.

Umuman olganda, talabalarda motivatsiya va ehtiyojlarni shakllantirishga qaratilgan psixologik-pedagogik yondashuvlarni ta'lim jarayoniga joriy etish ta'lim sifatini oshirishga, talabalarni faol va mustaqil fikrlovchi shaxs sifatida kamol toptirishga xizmat qiladi. Ushbu maqola natijalari oliy ta'lim muassasalarida ta'lim

jarayonini yanada takomillashtirish, talabalar bilan ishlashda motivatsion yondashuvlarni kuchaytirish uchun amaliy ahamiyatga ega deb hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.Maslow A.H. Motivation and Personality. - New York: Harper & Row, 1970.
- 2.Rean A.A. Psixologiya motivatsii lichnosti. - Sankt-Peterburg: Piter, 2004.
- 3.Zimnyaya I.A. Pedagogik psixologiya. - Moskva: Logos, 2006.
- 4.G'oziev E.G. Umumiy psixologiya. - Toshkent: O'qituvchi, 2010.